vokiškame žemėlapyje Linkuvos kelias jau juosia dvaro sodybą iš R, tačiau dar nurodoma ir senojo kelio atkarpa parke, nuo rūmų kelių sankryžos link ties vandens malūnu (vėjo malūnas nepažymėtas, jo turbūt nebuvo) ir karčiama. Senajam Pakruojo dvarui, matyt, priklausė ir karčiama (žr. p. 457–462).

Pakruojo dvarvietę būtina įrašyti į NKVR ir saugoti kaip kompleksinio paminklo dalį, turinčią archeologinę vertę. Reikia išsaugoti ir eksponuoti įvažiavimo iš Linkuvos kelio į dvaro sodybą aptiktą grindinį bei grindinius prie arklidžių. Būtina pasirūpinti ir senųjų kapinių apsauga – nustatyti jų vertingąsias savybes ir teritoriją, jas pažymėti anotacine lenta.

The grounds of Pakruojis manor

In 2008 a total area of 68.15 m^2 was excavated on the grounds of Pakruojis manor (Pakruojis District). The site of the 16th-century manor with 60–80 cm thick cultural layers was discovered between the current manor house and the outbuildings. Stone paving (Fig. 2), various stove tiles (Fig. 1), pottery, roof tiles, and glass shards were unearthed here. A cemetery from the second half of the 2nd millennium was discovered to the S – SW of the grounds of the old manor. Two early 17th-century coins: Rīga shillings (Fig. 3) were found in one grave pit.

Neringa Norvilaitė, Bronius Dakanis

Veisiejų dvaro sodyba ir miestelis

KPD Alytaus teritorinis padalinys, aptikus archeologinių radinių Veisiejų miestelio (Lazdijų r.) istorinės dalies teritorijoje, elektros oro linijų keitimo į požeminius kabelius vietose, sustabdė darbus ir 2008 m. kovo 31 d. kreipėsi dėl kultūros paveldo objekto vertingųjų savybių nustatymo.

2008 m. balandžio 3 d. žvalgant iškastas tranšėjas elektros kabelių paklojimui (apie 70–75 cm gylio, 40–45 cm pločio; prie Veisiejų dvaro rūmų fligelio – iki 65 cm), kurių didžioji dalis jau buvo užlyginta, išaiškintos kelios archeologinių dirbinių radimvietės. Iškastos ir užverstos tranšėjos tęsėsi palei miestelio aikštės ŠV ir PV pakraščius (šalia Vytauto g. P bei Santarvės g. PV krašto), palei Santarvės g. ŠV kraštą (tarp aikštės ir dvaro sodybos bei buvusių dvaro rūmų išlikusio dešiniojo fligelio) ir Dariaus ir Girėno g. P gale (palei jos PR kraštą ir priešingoje pusėje), namo 6 aplinkoje (tarp aikštės ir dvaro sodybos). Dar neužverstos tranšėjos ilgesnė atkarpa buvo prie dvaro rūmų fligelio PV ir PR sienų (radimvietė 1), trumpos, apie 1–2 m ilgio, – šalia Dariaus ir Girėno g. namo 29 (radimvietė 3) bei Š aikštės pakraštyje, prie suprojektuotos gatvės apšvietimo tinklų atramos (radimvietė 4). Pagal minėtą projektą dar nebuvo pakloti elektros kabeliai Dariaus ir Girėno g. ŠR dalyje, J. Janonio gatvėje bei abipus Vytauto gatvės, atkarpoje tarp aikštės ir tilto.

Žvalgymų metu surinkti radiniai, išmesti kasant tranšėjas elektros kabelių paklojimui, paimta plytų ar jų fragmentų bei kalkinio skiedinio cheminiams tyrimams (iš radimviečių 1 ir 2), nuvalytos tranšėjų sienelės grunto pjūvių fiksacijai (radimvietėje 1 – kitose radimvietėse jau buvo pakloti kabeliai ir sumontuota įranga).

Radimviete 1 laikyta tranšėja, kasta dvaro sodybos rūmų vietos – suformuotos keturkampio formos kalvelės ŠR pakraštyje (rūmai statyti 1744 m., nugriauti juos pardavus iš var-

žytynių 1928 m.; kairysis fligelis – 1934 m.; išliko tik dešinysis) (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 239–240), 3,2 m į P nuo dešiniojo fligelio (ties išlikusios jo jungties su rūmais dalies P kampu) ir 2,3 m į PR bei 2,9 m į ŠR nuo fligelio jungties galo. Kasant tranšėją į PR nuo fligelio, rūmų vietos kalvelės pašlaitėje, tranšėjos atkarpoje tarp fligelio jungties su rūmais R kampo ir tranšėjos stataus posūkio į ŠV (palei fligelio P galą), 7,5 m ilgiu suardytas plytų ir akmenų mūras. Toje vietoje tranšėja dar nebuvo baigta kasti – iškasta iki 70–75 cm gylio ir 63–65 cm pločio. Nuvalius tranšėjos minėto posūkio–kampo PR ir PV sieneles, paaiškėjo, jog mūro siena–pamatas PV kryptimi baigiasi tranšėjos posūkio vietoje (ties tranšėjos, kastos į PV nuo fligelio galinės sienos, ŠR sienele; t. y. už 3,2 m nuo fligelio). Toje vietoje valant tranšėjos dugną giliau per 15 cm, griuvenų (plytų ir kalkių gabalų) sumažėjo, prasidėjo kalkingo smėlio su pavienėmis griuvenomis sluoksnis. Jame arčiau mūro šliejosi juodi, apdegę pavieniai čerpių fragmentai ir angliukai, rasta patina pasidengusi stiklo šukė. Į šį sluoksnį iš mūro plytų, esančių tranšėjos dugne, PV kryptimi buvo išsikišusi tik viena sveika plyta. Atidengto mūro PR galas parodė, jog čia gali būti maždaug PR kryptimi (100°) einanti siena, kurios išorė tinkuota kalkiniu skiediniu. Gali būti, kad tai durų (lango) angos kraštas, o atkasta siena labai plati (apie 1,5 m pločio) ir tęsiasi PV kryptimi (palei rūmų vietos kalvelės šlaito papėdę). Toje pačioje tranšėjos vietoje, tik priešingame jos krašte buvo sienų ar angos kampas, rodantis, jog tranšėja per visą mūro ilgį neatstatomai suardė mūro išorinį ŠR kraštą (jo gali būti kiek išlikę tik ties minėtu tranšėjos posūkiu prie PR fligelio kampo). Apie 70 cm į ŠV nuo tranšėjos posūkio PR sienelės, tranšėjos atkarpos, kastos į PV nuo fligelio P galo, dugne, 78 cm gylyje aptikta taisyklinga kalkių skiedinio sluoksnio juosta, o po ja – pamatas, einantis beveik nuo jau aprašyto mūro kampo. Pamatas prasideda ne ties pačiu kampu, bet šalia jo, nuo mūro PV pakraščio, ir eina ta kryptimi (220°). Viršuje, kalkių skiedinio vietoje, pamatas 42 cm pločio. Iš išorinės (ŠV) pusės jo šonas yra įžemyje – geltoname su pilku atspalviu arba rudame molingame smėlyje. Išlikusio pamato viršus yra apie 20 cm žemiau įžemio paviršiaus. Iš vidinės pusės, palei jį 20–25 cm pločiu nuo paviršiaus gilyn eina kalkių sluoksnis, o 1 m gylyje – kalkingo smėlio sluoksnis (matuota rūmų vietos šlaito apatinėje dalyje, ten, kur per jį ŠR–PV kryptimi galbūt buldozeriu nuo fligelio PR kampo – jungties su buvusiais rūmais link dabartinio stadiono, išstumta įduba – takas). Pamatas į įžemį iš išorinės pusės eina palaipsniui siaurėdamas iki 42 cm (tiek atkasta) ir giliau, o iš vidinės – platėdamas daugiau kaip 50 cm (galbūt jis viršuje ištrupėjęs, o toje vietoje susiformavo minėtas kalkių sluoksnis). Elektros tranšėjos vietoje pamatas mūrytas iš molio plytų, rištų kalkių skiediniu. Kadangi pamatas prasideda ne ties mūro sienų kampu, jo kryptis nesutampa su pagrindinio aprašyto rūmų pamato–sienos kryptimi (įstriža jam, eina labiau į PV), todėl tai negalėjo būti statinio sienų kampo sutvirtinimas ar tvoros pamatas. Jis galbūt ankstyvesnis už nugriautų XVIII a. vidurio dvaro rūmų pamatą.

Nuvalius tranšėjos PR sienelę, griuvenų sluoksnio apačioje ties fligelio jungties su buvusių rūmų R kampu išryškėjo pastato ŠR kraštas ties jo ŠV kampu ir jungties su fligeliu vieta iš ŠR pusės. Išlikusios pamato–sienos kraštinės plytos tranšėjos vietoje yra apie 60 cm gylyje (aukščiau – išgriuvusios ar iš-

griautos). Jungties su fligeliu pamatas (ar buvusi siena) prasideda kiek toliau (maždaug už 35 cm) į PV nuo rūmų pastato ŠR sienos bei jo ŠV kampo. Jungtis su rūmų ŠV siena buvo už 2,15–2,3 m nuo fligelio išlikusios jungties dalies (ties jos ŠR siena).

Nuvalius griuvenas, tranšėjos dugne, atkarpoje į PR nuo fligelio, ties fiksuotu pastato pamato (sienos) PV kampu atsidengė nesuardytas plytų mūras. Vienoje vietoje gulėjo dvi plytos su braukomis, neaplipusios kalkių skiediniu. Plytos po 13 cm pločio, su 3–4 išilginiais grioveliais. Sudėjus plytą iš gabalų, ji buvo 28 cm ilgio ir 6–6,5 cm aukščio. Dauguma plytų fragmentų iš griuvenų sluoksnio buvo be braukų. Plytos prie tranšėjos dugno, jos PR sienelėje, ties posūkiu nuvalytoje atkarpoje, eilėje dėtos galais. Aukščiau, kitoje eilėje matėsi dviejų plytų galai, trečioje eilėje plytos ištrupėjusios, o ketvirtoje eilėje išlikusios 3 viena šalia kitos suklotos galais, kiek toliau dvi – šonais, irgi greta.

Tranšėja į PV nuo fligelio buvo iškasta iki 70 cm gylio ir 40–45 cm pločio. Joje ties fligelio viduriu įžemis (pilkas su gelsvu atspalviu molingas žvyras) prasideda 40–45 cm gylyje. Tačiau tranšėjos atkarpos dalyje, esančioje arčiau įvažiavimo į mašinų stovėjimo aikštelę, kalvelės, kurioje stovėjo dvaras, papėdėje, ties fligelio PV kampu pilkšvas žemėtas smėlis su pavienėmis griuvenomis tęsiasi iki 1,2 m gylio ir giliau. Stratigrafija nuo paviršiaus gilyn: apie 8 cm storio velėna ir durpžemis, 25 cm – supiltinis smėlis, 15 cm – anglingas sluoksnis, apie 20 cm – griuvenos, o giliau – minėtas smėlis.

Išmestame iš tranšėjos grunte rastos 2 rudos, vietomis su violetiniu atspalviu plytos su braukomis (28,5x14,56,5–7 cm ir 28,5x12–13x6–7,5 cm dydžio) bei pusė tokios šviesiai rudos plytos (12,5–13x6,5–7 cm storio), įvairių stogo čerpių dalių, koklių kaklelių fragmentų, glazūruoto puodelio priedugnis, geležinio vyrio dalis ir akmuo–trintuvas.

Radimvietėje 2, prie Dariaus ir Girėno g. namo 6 miestelio kultūrinis sluoksnis tranšėjoje buvo iki 1 m storio. Išmestame grunte aptikta XVII–XVIII a. žiestų puodų šukių, sidabrinis apkalėlis – angeliukas, didelių plytų fragmentų, tarp kurių buvo ir su braukomis (sveika plyta 30–31x15x6,7 cm dydžio, pusplytė 17x9 cm storio).

Radimvietėje 3, prie Dariaus ir Girėno g. PV galo PR pakraščio iš tranšėjos išmestoje juodoje žemėje surasta panašių puodų šukių, sena pasaga.

Radimvietėje 4, esančioje miestelio aikštės Š pakraštyje, į P nuo bažnyčios šventoriaus, intensyviame kultūriniame sluoksnyje aptikta daug keramikos – XVI–XIX a. būdingų puodų šukių (6 pakraštėlių, 5 dugnelių bei 4 briaunuotų šonų fragmentai, tarp kurių yra puoštų horizontalių ar banguotiniu linijų ornamentu), 2 kalvio darbo vinys, Jono Kazimiero šilingas, židinyje degusių akmenų (iš kurių du nugludintomis briaunomis), molio tinko, kaulų.

Vadovaudamasi UAB „Geosfera“ projektu, IĮ „Senų senovė“ 2008 m. balandžio mėnesį atliko žvalgomuosius archeologinius tyrimus dar neiškastų tranšėjų elektros kabelių paklojimui vietose Vytauto gatvės šaligatvio vietoje. Archeologiniai šurfai ištirti Veisiejų aikštės ŠR kampe (1), į P nuo Vytauto ir S. Dariaus ir S. Girėno g. sankryžos (2), Vytauto g. (3 ir 4). Jie tirti 1,5x1,5 m (šurfai 1–3) ir 1x1 m (4) dydžio, orientuoti ŠV–PR (Vytauto gatvės) kryptimi. Siekiant nustatyti senamiesčio kultūrinį sluoksnį, šurfai tirti iki 95 cm (1), 1 m (2), 1,3 ir 1,35 m (3, 4) gylio iki švaraus įžemio – gels-

1 pav. Šukės su linijinių ir bangelių ornamentais iš šurfo 2 (1–2), dubenėlio ir puodo šonai iš šurfų 3 (3) ir 1 (4). B. Dakanio nuotr.

Fig. 1. Sherds with linear and curved designs from test pit 2 (1–2), bowl and pot walls from test pits 3 (3) and 1 (4).

2 pav. Žiesto puodo dalis iš šurfo 2. B. Dakanio nuotr.

Fig. 2. Part of a wheel thrown pot from test pit 2.

vo smėlio (1, 2 ir 3) ar žvyro (4).

Šurfe 1, kastame 10,9 m į V nuo Dariaus ir Girėno g. bei 4,5 m į P nuo Vytauto g., 3,9 m į R nuo elektros lauko apšvietimo stulpo, stovinčio ŠR aikštės kampe, iki 30 cm gylio buvo šviesiai pilkos, o iki 65–80 cm – juodos žemės sluoksniai, giliau – įžemis. Aptikta titnago nuoskala, geležinis apkalas, kalvio darbo vinis, žiestų puodų,ąselė, 13 pakraštėlių fragmentų, iš kurių 3 – su lygiagrečių linijų ornamentu, ąselė, porceliano ir stiklo (grafino kamštis) indų šukių. Šalia šurfo, kasamoje elektros kabeliui tranšėjoje, rasta žiesto puodo viso šono šukė (1:4 pav.).

Šurfas 2 ištirtas 10 m į PR nuo S. Dariaus ir S. Girėno g., 9 m į ŠR nuo Vytauto g. namo 17 (vaistinės) ir 0,9–1,05 m į PV nuo Vytauto gatvės važiuojamosios dalies. Jame po šaligatvio plytelėmis buvo 20–25 cm smėlio sluoksnis, giliau – 2–5 cm storio šviesiai pilkas smėlis, 18–25 cm degėsių ir griuvenų, 7–8 cm maišyto smėlio ir degėsių, 17–22 cm pilkos su rudu atspalviu žemės. Įžemis prasidėjo 80–82 cm gylyje. Šurfe rasta titnago nuoskala (dirbinys?), žiestų puodų (19 pakraštėlių ir 12 dugnelių fragmentų, didelė puodo dalis (2 pav.), dvi šukės su lygiagrečių linijų ornamentu), fajanso ir porceliano bei stiklo indų šukių, kurių dauguma nuo ugnies susilydžiusios. Smėlio sluoksnyje, esančiame žemutinėje šurfo dalyje, dar rasta ankstyvesnės keramikos – žiestų puodų šukių, puoštų banguotiniu ir lygiagrečių linijų ornamentais, bei molio tinko gabalų (1:1–2 pav.).

Šurfe 3, tirtame 2,25 m į P nuo Vytauto g. ir 1,3 m į PR nuo Vytauto g. namo 42, buvo pilko smėlio 17 cm, šviesiai rudo smėlio 7 cm, tamsaus žemėto smėlio 8 cm, apie 22 cm senosios kelio dangos smulkaus žvyro bei degėsių ir 13–27 cm storio juodos žemės sluoksniai. Maždaug 1 m gylyje pasiektas įžemis. Šurfe aptikta kalvio darbo vinis, taip pat daug žiestų puodų šukių (21 pakraštėlio ir 9 dugnelių fragmentai (1:3 pav.), visas dubenėlio šonas, ąselė, dengtų žalios ir kitokios spalvos glazūromis), gausiai nuo ugnies susilydžiusių stiklo dirbinių.

Šurfas 4 tirtas 1,9 m į PV nuo Vytauto g. namo 47 (bibliotekos) ir 1,7 m į ŠR nuo Vytauto g. Jo paviršiuje buvo 24–30 cm storio juodos žemės sluoksnis, po kuriuo maždaug iki 80 cm gylio tęsėsi maišyto šviesiai ir tamsiai rudo žvyro sluoksniai. Šurfe 42 cm gylyje atidengtas lauko akmenų grindinys ir rastas neaiškios paskirties geležinis dirbinys – prie koto tvirtinamas smaigas.

Jau iškastoje tranšėjoje elektros kabeliui J. Janonio g., ties sklypu 11 rastas geležinis vyris ir kablys bei keliolika žiestų puodų (3 pakraštėlių ir 8 dugnelių fragmentai, ąselė), puošto fajansinio indo šukės.

Veisiejų miestelio istorinėje dalyje kasamų tranšėjų elektros kabeliams 2008 m. archeologinis žvalgymas parodė, jog šioje vietoje yra senamiesčio kultūrinis sluoksnis su archeologinio laikotarpio radiniais, o dvaro sodybos (MC 270) teritorijoje – dar ir su mūro statinių liekanomis. Archeologiniai radiniai – moneta, sidabrinis apvalėlis, kalvio darbo vinys, žiesta keramika ir kt., aptikti iš tranšėjų išmestame grunte, datuojami XVI–XIX a. (Veisiejų miestelis nurodomas nuo XVI a. I pusės), o kai kurie mūro fragmentai gali būti ankstyvesni, nei 1744 m. pastatyti dvaro rūmai (Veisiejų dvaras minimas jau 1501 m.; spėjama, jog pirmieji dvaro rūmai buvę Veisiejų ežero saloje). Tikėtina, jog ir Veisiejuose dvaras, bažnyčia ir miestelis su aikšte nuo seno sudarė vienalaikį kompleksą.

Žvalgomieji archeologiniai tyrimai, kurių metu 4 vietose ištirtas bendras 8 m^2 plotas, parodė, jog Veisiejų senojo miesto vieta formavosi į V nuo Ančios ežero pratakos (dabartinio tilto), pusiasalio R pakrantėje. Čia aptiktas išlikęs iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis. Tyrimų metu žemutiniame kultūrinio sluoksnio horizonte surasta žiesta keramika, puošta banguotiniu ir lygiagrečių linijų ornamentu, leidžia teigti, jog Veisiejų miestelis kūrėsi XIV–XV a. datuojamoje senovės gyvenvietėje.

Kultūros paveldo objektą – Veisiejų senamiestį būtina įrašyti į NKVR.

Veisiejai manor site and town

In April 2008, a field survey was conducted along the route of an electric cable that was being laid at the site of Veisiejai manor (Lazdijai District). Fragments of masonry walls were discovered at four findspots and roof tile fragments, stove tile fragments, potsherds, and other isolated finds were collected. Four test pits (a total area of 8 m^2) were excavated on Vytauto Street in the Old Town and an Old Town cultural layer up to 50 cm thick was discovered. Wheel thrown pottery decorated with curved and parallel line designs (Fig. 1:1–2) was discovered in the lower horizon and plain pottery (Figs. 1:3–4; 2) in the upper. The finds date to the 16th–19th centuries.

Birutė Salatkienė

Kurtuvėnų dvaro sodyba

Kurtuvėnų dvaras istoriniuose šaltiniuose minimas nuo 1498 m. Penkis šimtmečius gyvavusi dvaro sodyba pradėjo nykti po I Pasaulinio karo, kai sudegė dvaro rūmai, o žemės valdą apkarpė žemės reforma. Pokario metais rūmai buvo visai sugriauti, o kitus dvaro pastatus naudojo vietinis kolūkis. Dvaro sodybos rekonstrukcija prasidėjo 1995 m., kai Kurtuvėnų regioninio parko direkcijai buvo pritaikytas rekonstruotas oficinos pastatas. Nuo tada vykdomi nuoseklūs dvaro sodybos archeologiniai tyrinėjimai, padėję rekonstruo-